



KİTAP İNCELEMESİ

Experience & Education

Muhammed ÖZ¹

Yazar: John Dewey
Yayınevi: Touchstone, New York
Basım Yılı: 1997
Sayfa Sayısı: 91
ISBN: 0-684-83828-1

“Eğitim esasen sosyal bir süreçtir”

Experience and Education (Deneyim ve Eğitim), batıda 20. yüzyılın en seçkin eğitim teorisyeni kabul edilen John Dewey’in eğitime ilişkin fikirlerinin en özlü ifadesidir. Kitap, Dewey’in eğitim felsefesinde konumlanışını yansıtan eseri *Democracy and Education*’dan yirmi yıl sonra yayımlanmıştır. Bu yirmi yıl Dewey’e fikirlerini ve ilerlemeci (progressive) eğitim perspektifini, eleştiriler ve yaşadığı deneyimler ışığında yeniden yapılandırma fırsatı sunmuş olmalıdır. Kitap Dewey’in deneyim felsefesi ve bunun eğitimle ilişkisi üzerine fikirlerinin hülasasıdır.

Deneyim ve eğitim’de ortaya konan söylem iki başlık altında toplanabilir: Eğitim (ve bu dolayında deneyim), özgürlük. Kitabın eğitimi yaşam deneyimi olarak gören söylemi içinde, eğitim plan ve projeleri bir deneyim felsefesi üzerine inşa edilmelidir. Bu *deneyim felsefesi* her şeyden önce, eğitimi ideolojik sınırlar içine hapsetmemenin gerekliliğini dillendirmek durumundadır. Dewey’in kendi ifadesiyle, “-izm düzeyinde bir düşünüş biçimi, kaçınılmaz olarak diğer -izm’lerle bir reaksiyon ilişkisi içine girecek ve ister istemez onlar tarafından kontrol edilir bir hal alacaktır”.

Dewey eserde deneyimin iki görüntüsünü gündeme taşır: Bireyin kendi tarihselliği içinde gizli, yaşam boyunca edinilen deneyimler / bir deneyim sağlayıcı mekân olarak okul. *İlerlemeci* anlayışta eğitimci ilkini gözetmek, ikincisini temin etmek gibi bir sorumluluğa sahiptir. Bu sorumluluğun yerine getirilmemesi, geleneksel anlayışta olduğu gibi eğitimin yetişkinlerce hazırlanmış standart program ve müfredatların öğrenciye *empozesi* şeklinde kurulması özgürlüğün ihlali olup bireysel serüven açısından yapıcı değil aksine yıkıcıdır.

¹ Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ozmuhamm@gmail.com

Kitap, deneyimi iki boyut üzerinden ‘değer’lendirir: Yaşarken hissettirdikleri, sonrasında ilişkisi. Deneyim gelecek deneyimlere adımsa –eserde bu durum *sürdürülebilirlik* olarak ifade edilir- kıymetli, engelse kıymetsizdir. Şu halde her yaşanmışlık bir eğitim boyutuna sahip olmakla birlikte aynı düzeyde eğitim değerine sahip değildir. Geleneksel eğitimde yaşanan da bir deneyimdir. Ancak bu gelecek deneyimlere adım değil engel teşkil eder mahiyette, çocuğa bir alanda yetkinlik kazandırılması işidir. Bünyenin bütünlüğünü ve deneyimin geçmiş-gelecekle bağlantısını göz ardı etmektir geleneğin yaptığı. Örneğin ‘ezber’ geleneksel eğitimde ‘yarın’a hazırlık olarak görülür ancak sıklıkla tersine yarını yaşamaya engel bir deneyim olmaya mahkûmdur.

Kitapta deneyime ilişkin diğer saptamaların bir kısmı şu şekildedir: Deneyim zaman içinde katmanlar halinde oluşan bir bütündür. Her deneyim geçmiş deneyimlerin hülasasıdır, onlar üzerine inşa edilir, öncekilerle birlikte sonrakine zemin hazırlar. Kendi şartlarını da her yaşandığında yeniden oluşturur.

“Deneyim” yoksunu öğrenme izoledir, gerçek koşullarda iş görmez; kişiyi bünyesinde var olan yönelim ve iştiyaktan da mahrum eder. Buna karşın okulda atölye faaliyetleri sırf deneyim yaşatması anlamında değil, öğrenci-öğrenci, öğrenci-öğretmen ilişkisine hizmet etmesi anlamında da önem arz eder.

Çocuk okula geldiğinde yığınla deneyim sahibidir. Eğitimciye düşen bunları keşfetmektir. Eğitim mevcut deneyimleri irdeleyerek başlar, ilave adımları üzerine inşa eder. Bunu yapan *ilerlemeci* eğitimidir ve bu geleneksel anlayışın yaptığından daha zor bir iştir.

Dewey’in bu eserde ortaya koyduğu deneyim anlayışında okulda üretilen şey çözümden ziyade üzerinde çalışmayı gerekli kılan problemlerdir. Bu yapıyla ilerlemeci eğitim ‘eski’nin deneyime imkân vermeyen ve yeni deneyimlere engel teşkil edebilen katı bilgi-aktarımcı yapısının tam karşısında konumlanmaktadır.

Kitapta öne çıkan bir diğer tema *özgürlük* olarak beliriyor. “Bence özgürlüğe ilişkin en çok yapılan hata, sadece harici ya da fiziki görünümünden yapılan tanımlamalardır. Hareketin harici boyutu düşünce, arzu ve amaçları kuşatan dahili boyuttan ayrı düşünülemez.. Geleneksel okullardaki kısıtlamalar tam da bu dış görünüşler üzerine oturmaktadır”.

Dewey, *özgürlük* tanımını Platon’un köle tarifi üzerinden bir üst boyuta taşımaktadır: “Platon köleyi başkasının emellerine hizmet eden olarak tanımlar. Kör arzularının esiri olan da köledir.” Bu saptama ışığında ilerlemeci eğitimin bireyin özgürlüğüne katkısı kendini kontrol gücü kazandırmasıdır. Fakat sadece hareket kontrolü öz kontrol anlamına gelmez. Akıl tarafından yönlendirilmeyen dürtü ve istekler bir kazaya kurban gitmeye ya da güdüm altına girmeye çok müsaittir. Dış kontrol kolayca dürtülere teslim olabilir. Dürtülerin kontrolünde olmak ise, özgürlük görüntüsü

içinde bir yanılısına olacaktır. Böyle bir kişi gerçekte hiçbir hükmünün geçmediği güçlerce yönetilmektedir. Geleneksel eğitim tüm bu katmanları, kişisel dürtü ve arzuları görmezden gelme eğilimindedir.

Özgürlükle ilgili bir mesele olan otorite ise *ilerlemeci* eğitimde kişisel keyfi tahakküm değil kişilerarası ilişkilerin dizaynıdır. Birinin birine iş gördürmesi değil birlikte iş görmek, sorumluluğu da paylaşmaktır. Kitap otoritenin ölçüsünü de sosyal grup – sınıf ayrımı üzerinden verir. Buna göre çocuklar bir sosyal grup değil de bir sınıf olduğunda öğretmen zorunlu olarak sınıfa hariçten eklenen bir unsur seviyesinde kalır, ortaklaşa yönetilen bir değişim sürecinin paydaşı olması imkânını yitirir. Eğitim bir deneyim faaliyeti, eğitimsel deneyim de sosyal bir süreç olarak algılandığında ise durum radikal bir değişikliğe uğrar. Öğretmen hariçten bir patron-diktatör görünümünden kurtulur, grup aktivitelerinin lideri haline gelir. Şu halde öğretmen tamamen geri çekilmemeli, bireyi yeganeliği içinde tanıyıp kapasite, ihtiyaç ve geçmiş deneyimlerine göre tekliflerde bulunmalı, ötesini öğrenciye bırakmalıdır. Dewey bu yapıcı otorite yaklaşımının muhataplarca kabul görme durumunu oyun metaforu üzerinden bir sosyal kontrol mekanizması ile açıklar. Buna göre kurallar oyunun bir parçasıdır. Oyuncular hoşlarına gitmeyen durumlardan çok kural ihlaline itiraz eder. Oyunun oynanma şekli standartlaşmıştır, ihlalin yaptırımı vardır. Olumlu otorite tam da bu durumu yansıtır.

Deneyim ve eğitim, geleneksel eğitim anlayışına (burada *geleneksel*'i Amerika bağlamında düşünmek gerekir) bir karşı duruştur. Dewey karşı olduğu 'geleneksel' eğitimi "yetişkin standartlarının, fikir ve metotlarının yetişkinlik yolunun daha başında olanlara dayatılması" olarak betimler. Ancak kategorik bir ret ve kabul değildir bu. Dewey başta ifade edilen –izm üzerinden eğitim fikrinin yanlışlığını vurgularken bunun içine ilerlemecilik (progressivism)'i de katar. Bu izdüşümler ışığında bütüncül bir bakışla kitabın söyleminde eğitimi ideolojiden arındırarak pür ve basit bir düzlemde konuşma, hayatın içinden, ihtiyaca göre şekillenen bir toplumsal meşgale olarak alma kaygısı belirgindir.